

PONTAS

A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve 4.

Kárpátaljától Britanniáig
Középkori és kora újkori történeti kutatások

2021

PONTES

A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve

4.

2021

PONTAS

A PTE BTK TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉVKÖNYVE

4.

2021

Kárpátaljától Britanniáig

Középkori és kora újkori történeti kutatások

Pécs, 2021

PONTES

A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve

Online elérhetőség: <https://journals.lib.pte.hu/index.php/pontes>

Az évkönyv DOI-azonosítója: 10.15170/PONTES

A 4. szám DOI-azonosítója: 10.15170/PONTES.2021.04.01

Megjelenik a PTE BTK Történettudományi Intézet
(H-7624 Pécs, Rókus u. 2.) kiadásában.

Felelős kiadó: Dr. habil. Vitári Zsolt, intézetvezető

Szerkesztőség: H-7624 Pécs, Rókus utca 2.

E-mail: pontes.pte.btk.tti@gmail.com

Tanácsadó testület:

Bagi Dániel, Fedeles Tamás, Fischer Ferenc, Font Márta, Gözsy Zoltán, Grüll Tibor,
Gyarmati György, Harsányi Iván †, Hornyák Árpád, Khavanova, Olga, Nagy Levente,
Ormos Mária †, Pál Judit, Sashalmi Endre, Spannenberger Norbert, Swanson,
John C., Sroka, Stanisław, Vaday Andrea, Visy Zsolt, Vitári Zsolt, Vonyó József

Szerkesztőbizottság: Barabás Gábor, Csibi Norbert, Gyimesi Réka

A számot szerkesztette:

Barabás Gábor és Csibi Norbert

ISSN 2631-0015

Tartalom

HORIZONT

CLAUDIA ZEY

A pápaság és a béke a középkorban 9

PIERRE JUGIE

A bíboros legátusok kancelláriái a 14. században:
egy a pápaság szolgálatában álló kommunikációs eszköz 46

TANULMÁNYOK

FONT MÁRTA

Egy mai elnevezés és a középkor valósága. Kárpátalja
a 13-15. században 77

BARABÁS GÁBOR

„super hiis inquiratis diligenter rei veritatem”. Hierarchia
és egyházfegyelem – Adalékok a középkori pápai küldöttbíróság
magyarországi történetéhez 95

KISS GERGELY

Egy ismeretlen ismerős a 13-14. század fordulójáról: Haab 110

BAGI DÁNIEL

Záh Felicián ügye Műgelni Henrik német nyelvű krónikájában 131

MALÉTH ÁGNES

A pápai Kúria tagjai és a magyar javadalmak a 14. században:
Petrus Begonis életpályája 144

FEDELES TAMÁS

Budáról Rómába. A Magyar Királyság szentszéki diplomáciai
képviselésének jellemzői a késő középkorban (1458–1526) 164

BÁLING PÉTER

Karintia legkisebb plébánosa. Jakob Unrest élete és művei 194

VÉGH FERENC

Zrínyi VII. Miklós részvétele a harmincéves háborúban (1642–1644) 213

SASHALMI ENDRE

Az isteni jogalaptól a népszuverenitásig: Anglia/Nagy Britannia
uralkodóinak legitimációja írott források és koronázási érmék
tükrében, 1660–1714 228

KÖZLEMÉNYEK

ORSÓS JULIANNA

Epizódok II. Ottokár 1273. évi hadjáratából. A Stájer rímes
krónika két fejezete 253

HORVÁTH ILLÉS

Volt egyszer egy Szent Zsigmond-kolostor 265

VESZPRÉMY MÁRTON

V. László, I. Mátyás és II. Lajos magyar királyok horoszkópjai 302

GÓZSY ZOLTÁN – TÓTH GERGELY – TÓTH ZSOLT

Miles tutus fuit – Venator interiit. Johann Collet őrnagy sírköve
a szigetvári Páduai Szent Antal római katolikus templomban 323

INTERJÚ

Interjú Prof. Dr. Font Mártával 339

NEKROLÓG

Zimányi Vera (1930–2021) emlékére 359

RECENZÍÓK

KOVÁCS ISTVÁN

Négy adattár egy kötetben. A középkori drávántúli
káptalanok archontológiája 365

KISS GERGELY

Magyar Anjouk Avignonban, pápai megbízottak
I. Károly országában 371

POLGÁR TAMÁS

Helynévgyűjtés és emlékezet 374

KÖŐ ARTÚR

Nemzetet és egyben modern hazát építeni. Mérlegen
a dualizmus kori Magyarország 377

HORVÁTH BALÁZS

A hivatalos statisztikai adatok megjelenítésének összehasonlító
történeti vizsgálata: Gazdaság- és társadalomstatisztika
a KSH preferenciáinak tükrében 381

KUTATÁSI BESZÁMOLÓK

„Tekercs a kézben”. Kísérlet a római sírábrázolások egyik gyakori
ikonográfiai motívumának értelmezésére 387

DeLegatOnline – A magyarországi pápai megbízottak
propozográfiai adatbázisa 390

Szerzőink 393

GÖZSY ZOLTÁN – TÓTH GERGELY – TÓTH ZSOLT

Miles tutus fuit – Venator interiit

*Johann Collet őrnagy sírköve a szigetvári
Páduai Szent Antal római katolikus templomban*

*The Tomb of Major Johann Collet in the Roman Catholic Church
Anthony of Padua in Szigetvár*

The study deals with the history of a tombstone found at the archaeological excavations in the Franciscan church of Szigetvár in the winter of 2020. The archaeological find is remarkable in several respects. Its unique character is provided by the fact that its upper surface is covered not only with a coat of arms, but also with a lengthy Latin text. An investigation of the inscription revealed that the deceased, a certain Major (Supremus Vigiliarum Praefectus) Johann Collet, died in 1703 during a hunt in the vicinity of Szigetvár. The study briefly presents the historical context of the case: the situation of Szigetvár in the turn of the 17th and 18th centuries, the use of the church by the Franciscan order, as well as the most important moments of the 2020 archeological excavation.

Szigetvár történeti belvárosában az 1713–1736 között épült Páduai Szent Antal római katolikus templom (a volt ferences templom) a Pécsi Egyházmegye ingatlana, mellette, az egykori kolostorban zeneiskola működik. 2020-ban a templom nagymértékű felújítása kezdődött el. A munkálatok részeként aljzatmegerősítésre is sor került, amely régészeti kutatást tett szükségessé a templom belső terében. A kivitelezést megelőző régészeti feltárást a Janus Pannonius Múzeum végezte Tóth Zsolt vezetésével 2020. január 20. és február 10. között. A templom falai és pillérei körüli területeken statikai okok miatt nem lehetett ásatást végezni, a főoltár alatti részen pedig csak régészeti megfigyelésre kerülhetett sor, amely a kivitelezés alatt történt és annak üteméhez igazodott.

A templom északkeleti sarkában, a szentély burkolatszintje alatt egy sírkő került elő, amely egy épített sír fedlapjaként értelmezhető. Feltárására 2020. június 24-én került sor. Kiemelni csak bő két héttel később, július 9-én lehetett, mivel a művelethez át kellett helyezni a főoltárt tartó dúcolatot. A mészkőből faragott sírkő téglalap alaprajzú, vízszintes helyzetben feküdt előlappal felfelé, tájolása a templom keleti falához igazodott. A sírkő keleti szélét és alsó (északi) végét a templom alapjának ásásakor elroncsolták, azaz a templom építése későbbi a sírkő megtalált helyzeténél. A fedlap alatt temetkezés, épített sír nem jelentkezett, ez alapján helyzete másodlagosnak tekinthető. A sírkőnek négy darabja került elő, a fő tömb 1,48 méter hosszú és 0,77 méter széles. Ennek alsó részéhez egy kisebb darab illeszkedett, a két másik kisebb töredék pedig a sírkő alsó szélének a részei. A sírkő a templom felújítása után a szentély északi szélén, a felszínburkolatba illesztve került bemutatásra.

A lelet több szempontból is figyelemre méltó. Unikális jellegét az adja, hogy felső felületét nemcsak címerpajzs, hanem terjedelmes latin nyelvű szövegezés borítja. A sírkő másodlagos helyzete, valamint az a tény, hogy a sírkőfelirat alapján egy katona végső nyughelyét biztosította, további vizsgálatokat indukált. Ugyancsak ebbe az irányba hatott a felirat tartalma, üzenete, stílusa is, ami alapján némi egyediséget lehetett a lelettel kapcsolatban sejteni.

Annak, hogy egy katona sírköve egy templomba kerüljön a 17–18. század fordulóján, egyaránt lehet szimbolikus és pragmatikus oka is. Ennek megértéséhez körül kell járni a korszak, a szereplők és a környezet sajátosságait. Az alábbiakban kísérletet teszünk annak felderítésére, ki lehetett az az elhunyt személy, akinek tiszteletére ezt az emléket állították, és mit árul el számunkra a töredékesen fennmaradt sírkő.

Vár, város, katonaság

A törökök kiűzésének idején több, a bécsi kormányzathoz kötődő tervezet is megfogalmazta, hogy a legtöbb magyar várra nincs szükség, azok korábbi szerepe megszűnt, új funkciót kell nekik találni. Ennek ellenére néhány, központi helyen fekvő, további erősítésekre alkalmas várat nem csak, hogy megtartani, de erősíteni is kívántak. Az így kiemelt szerephez jutó erődítmények sorába tartozott Szigetvár is. A várat ún. szabad századok őrizték 1696–1719 között, Johann Joseph de Huyn várkapitány vezetésével.¹

A kormányzat fent ismertetett koncepciójának „esett áldozatul” a régióban Kanizsa, Kaposvár és Dombóvár erődítménye, ugyanakkor a Titkos Konferencia

¹ Gótsy 2012a. 258.

1699. évi februári ülésén Szigetvárt azon stratégiai fontos várak között tárgyalta, amelyet fejlesztésre javasoltak, hogy falai között több katonát lehessen elszállásolni.² Sziget várának tehát a Habsburg államvezetés abban szánt jelentősebb szerepet, hogy itt kaszárnyákat alakítsanak ki katonai szálláshelyek gyanánt. A szigetvárihoz hasonló váraknak rendelt elsődleges funkció a 18. század folyamán – a kezdeti belső rendvédelmi funkció után – a falak között állomásoztatható katonaság elhelyezése volt. Az Udvari Haditanács a 17. század végétől kezdve rendszeresen utalt át különböző pénzüsszegeket a vár felújítására, megerősítésére.

Mindezek mellett amiatt is növekedett a szigeti várban szolgálók létszáma, mert a karlócai béke után – költségkímélési szempontból – megkezdtek a régió katonai élelmiszerraktárainak felszámolását, és a szigeti várkapitánynak meg kellett oldania a kaposvári, a mohácsi, a tolnai és a bajai raktáraknál szolgáló katonák saját parancsnoksága alá integrálását.³

A kaszárnyákban lakó katonák száma a 18. században folyamatosan száz fő körül mozgott.⁴ A várban állomásozó katonák névanyagát áttekintve azt a megállapítást tehetjük, hogy az 1690-es években és a 18. század első negyedében zömében délszláv, kisebb százalékban magyar és német katonák voltak, ugyanakkor a tisztikar domináns része német származású volt.⁵

A fentebb jelzett módon „felduzzasztott” várnak nagy szerepe volt abban, hogy Szigetvár gazdasága a megye többi településénél jobban és gyorsabban fejlődött, ugyanis az itt tartózkodó katonák, tisztek folyamatos vevőkört és megrendelést jelentettek a szigetvári iparosok, kereskedők számára. Az állandó katonai jelenlét további speciális funkciókat kölcsönzött a településnek, amely így erre az időszakra közigazgatási és egyfajta rendvédelmi, ennek köszönhetően pedig gazdasági, kereskedelmi központtá is vált.⁶

A templom és a ferencesek

A török uralom utáni időszakban a szerzetesek letelepedésének és berendezkedésének három általános feltételét különíti el a témakört az utóbbi évtizedekben kutató Siptár Dániel.⁷ Egyrészt szükség volt olyan külső tényezőre (személy, intézmény), aki, illetve amely aktívan, kezdeményezően lépett fel. Másrészt a megtelepülő rendnek is elkötelezettnek, illetve alkalmasnak kellett lennie a feladatra,

² Szita – Seewann 1999. 148.

³ Oross 2006. 1448.

⁴ PEL. I. 1721.1. 2; SML IV. 1. h. Ö 55. 26. d.

⁵ Gózszy 2012a. 260.

⁶ Vö. Gózszy 2012b.

⁷ Siptár 2012. 341.

és végül sok múlt a szerzeteseket befogadó közeg, közösség adottságain, körülményein és hozzáállásán. Szigetvár esetében mindhárom feltétel teljesült. A kamarai adminisztráció és a katonai vezetés egyaránt kezdeményezte és támogatta a ferences rend megtelepülését, sőt a vár visszafoglalása után az új városőrség lelkészeket kért a pécsi és a siklói ladiszlaita ferencesektől, akik a kérésnek eleget is tettek. Arról nincsenek közvetlen forrásaink, hogy a település magisztrátusa vagy a város lakossága hogyan viszonyult a ferencesekhez, de az anyakönyvek és más egyházi források révén jól látható, hogy a szerzetesek aktívan és kooperatívan vettek részt mind a város, mind a filiák pasztorációjában.⁸

A töröktől visszafoglalt városok legnagyobb épületei, amelyek az ideiglenes misézőhely céljának leginkább megfeleltek, a dzsámik voltak, annál is inkább, mivel ezek jelentős része középkori keresztény templomok átalakításával keletkezett. A szerzetesek lakhelyül az ezekhez legközelebb eső házakat kapták, amelyek általában török lakóházak voltak. Ezeket a szerzetesek a céloknak megfelelő átalakítás elvégzése után használatba vették.⁹ Így történt Szigetváron is, ahol a ladiszlaita ferencesek megtelepedésére 1689-ben került sor.¹⁰

Az ide érkező szerzeteseknek a vár akkori parancsnoka egy török imahelyet adott – a szomszédos telekkel együtt – miséző- és lakhelynek.¹¹ Az első években így a keleti városkapu melletti dzsámi szolgált a ferencesek templomául, akik a mellette fekvő telken egy fából készült rendházban éltek.¹² 1694-ben megerősítést nyertek az ingatlanok birtoklásában, valószínűleg Gabriele Vecchy várparancsnoktól.¹³ Új templom építésére csak később került sor, ennek 1713. július 5-én tették le az alapkövét.¹⁴ Az építkezést a hívek alamizsnájából fedezték. A templom 1736-ban készült el, amelyet Berényi Zsigmond püspöki adminisztrátor szentelt fel.¹⁵

A barokk templom építése előtt planírozásra került sor a területen az építési szint kialakításához. A templom építéséhez nem tudták megteremteni a szilárd aljzatot, így az épület alapjait szürke, iszapos, humuszos feltöltődés- és feltöltés-rétegekbe ásták bele. A laza talajszerkezet miatt a templom falai és tornya

⁸ P. Takács – Pfeiffer 2001. 208., 343.; Gözsy 2012a. 277.

⁹ Siptár 2012. 343–344.

¹⁰ Siptár 2013.

¹¹ Siptár 2011. 205–206. A dzsámira s annak elhelyezkedésére l. még Sudár 2014. 500. A 2020. évi feltáráson a templom keleti felében török hódoltság kori épülethez tartozó hatszögű padlótegélák kerültek elő eredeti helyzetben, a padlóburkolat alatt. A templomnál korábbi falak nem láttak napvilágot.

¹² Egyik forrásunk beszámol arról, hogy létezett egy másik, fából készült templom is a városban, a ferencesek rendháza mellett, amit lebontottak. MNL OL U&C. 94:6. 369.

¹³ Brüstle 1880. 655.; Németh 1903. 319.; Siptár 2011. 207. Vecchyt 1695-ben helyezték el Szigetvárról. Oross 2012. 372.

¹⁴ Siptár 2011. 207.

¹⁵ Brüstle 1880. 655.; Siptár 2011. 207.

– helyenként egyenetlenül – süllyedt. Ez repedéseket eredményezett a templom falazatában, illetve a torony kismértékű megdőléséhez vezetett. A zárda 1740-ben épült meg. A ferencesek épületei így egy tömbben, a belvárosban helyezkedtek el, a templom és a kolostor mellett volt a temető is.¹⁶

A szigetvári ferencesek lelkipásztorkodással foglalkoztak, és részben a helyi plébános munkáját segítették, részben a környékbeli településeket pasztorálták.¹⁷ Utóbbi tevékenységük igen nagy területet ölelt fel, még a veszprémi püspökség Somogy megyéhez tartozó területeire is kiterjedt.¹⁸ Szent Antal napja (június 13.) a város fontos vallási ünnepévé vált, az ekkor tartott vásár a város legnagyobb gazdasági, társadalmi eseménye volt. A vásárnap jelentőségéhez és méreteihez hozzájárult, hogy kedvező időpontban volt, és hogy igen népszerű volt a pécsi és eszéki kereskedők és polgárok körében.¹⁹

A sírkő és felirata

A templomban megtalált sírkövön lévő írásos tartalmat két részre oszthatjuk: a körirat objektív módon meghatározza az eltemetett személy pozícióját, míg a felirat személyesebb hangvételben reflektál az elhunyra és halálának körülményeire.

A sírkő körirata a következő:

[SERE]NISSIMI DUCIS NEOBURGICI SUP(REMI) THEUT(ONICI) M(A)
G(IST)RI REG(IMINIS) PED(ESTRIS) SUP(REMUS) VIGIL(IARUM)
PRAEFECTUS ILL(USTRISSI)MUS D(OMINUS) IO(ANNES?) [-----]

Fordítása:

„A felséges neuburgi herceg, a Német Lovagrend nagymestere²⁰ gyalogezredének főstrázsamestere, a nagyságos Johann (?) [.....?] úr”.

¹⁶ Balázs 2018.

¹⁷ Siptár 2009. 179; Siptár 2011. 209–210.

¹⁸ Gőzsy 2006. 172.

¹⁹ Gőzsy 2012a. 189.

²⁰ Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg, avagy Ferenc Lajos (1664–1732), pfalz-neuburgi herceg és palotagróf, 1683–1732 között Breslau hercegérseke és a Német Lovagrend nagymestere (1694–1732). Vö. Mihalik 2020. 27–28.

Az alsó részen lévő felirat – jelentős részben töredékes – eredeti szövege és fordítása:

<p>STA VIATOR [S]UB HOC TUMULO IACET MILES VENATOR [MORS CU]M MILITE CONGRESSA VICTA EST [V]ENATOREM AGRESSA VICIT</p> <p>[HOST]ILES INTER GLOBOS ANNIS 30 MILES TUTUS FUIT [SE]MEL GLANDE AMICA TACTUS</p> <p>VENATOR INTERIIT [F]ERAS DUM INSEQUITUR [FE]RAM VENATUS EST MORTEM [DEFLE]XO (?) AB ARBORE GLOBO SAUCIATUS [SC]LOPUS (?) AMICUS CENTRUM HABUIT</p> <p>SED [DOR]SUM (?) TANTI VIRI VERGENTEM [---]ENS VICINUM FE[-]RIIT(?) [---]POEMINE [---]EMIT (vagy: [---]POEM INTE[R]EMIT?) [M]DCCIII [---] N [---] V. [---] [SUPR]EMUS VIGILI[ARUM] [PRAEFECTUS] [O]BDORMIVIT [IN DOMINO] REQ[UIES]CAT [I]N P[ACE]</p>	<p>ÁLLJ MEG, VÁNDOR! E SÍR ALATT FEKSZIK EGY VADÁSZ ÉS KATONA. [A HALÁL] A KATONÁVAL ÖSSZECSAPOTT, DE LEGYŐZETETT; AMIKOR A VADÁSZT TÁMADTA MEG, GYŐZÖTT.</p> <p>ELLENSÉGES GOLYÓK KÖZÖTT 30 ÉVIG BIZTONSÁGBAN VOLT, MINT KATONA; DE AMIKOR EGYSZER EGY BARÁTI GOLYÓ TALÁLTA EL, MEGHALT, MINT VADÁSZ.</p> <p>MIKÖZBEN A VADAKAT ÜLDÖZTE, A [ZORD] HALÁL LETT A ZSÁKMÁNYA. EGY FA ÁLTAL [ELTÉRÍTETT?] GOLYÓ SEBESÍTETTE MEG A BARÁTI PUSKA (?) A KÖZÉPPONTOT BIRTOKOLTA (?) (vagy: KÖZÉPEN TALÁLTA EL?) DE E KIVÁLÓ FÉRFI HAJLÓ [HÁTÁT?] A SZOMSZÉDOS [---] MEGÜTÖTTTE (?) [---?] ELVETTE (?) (vagy: [---?] MEGÖLTE?) [1]703 [---] [HÓNAP] 5-ÉN (?) [---] FŐSTRÁZSAMESTER</p> <p>ELSZENDEREDETT [AZ ÚRBAN] NYUGODJÉK [BÉKÉBEN]</p>
--	--

A feliratot a korszakban divatos „stylus lapidaris”, avagy „kőfelirat-stílus” elvárásai szerint alkotta meg ismeretlen szerzője. Ez a stílus formailag követi a feliratok tömörségét, szaggatott, rövid sorait, ugyanakkor jellemzőek rá a szójátékok, metaforák és egyéb költői-retorikai eszközök. Egyik fő művelője és teoretikusa, Emanuele Tesauro (1592–1675) szerint félúton van a próza és a poézis között.²¹ Magyarországi alkalmazására is bőven akad példa a 17. századból: ide sorolható a Nádasdy Ferenc által 1664-ben kiadott *Mausoleum* a magyar történelem nagyjairól – amelynek szövegeit a jeles jezsuita szerző, Nicolaus Avancini (1611–1686)

²¹ L. Szörényi 2002. 103–104.

alkotta meg –,²² illetve Tarnóczy István (1626–1689) elogium-sorozatai avagy magasztaló-tanító jellegű életrajzai Szent Istvánról és Szent Lászlóról.²³ A jelen alkotás tartalmazza a stílus kötelező elemeit, hiszen találni benne szójátékokat (*congressa – aggressa, victa est – vicit, feras – feram mortem*), illetve ellentétpárokat (*hostiles – amica*). Ami a szöveg szerzőjét illeti, egy jól képzett, a latin nyelvet nagy biztonsággal kezelő, eruditus tollforgatót sejtethetünk mögötte: talán éppen egy ferences szerzetest vagy valamely más klerikust. Sajnos a felirat utolsó harmada igen töredékes, így annak megfejtése komoly nehézségekbe ütközik.

Az őrnagy

Az elhunyt főstrázsamester (mai szakterminussal őrnagy) beazonosítása és megtalálása a rendelkezésre álló adatok alapján nem tűnt könnyen megvalósíthatónak.²⁴ Kiindulópontunk a köriratban szereplő szervezet neve, a *supremus vigiliarum praefectus* titulus, illetve a halál időpontja, az 1703-as év volt. A körirat alapján Franz Ludwig von Pfalz-Neuburg herceg, a Német Lovagrend nagymestere által felállított gyalogos ezred főstrázsamesteréről van szó, vagyis egy ideiglenesen Szigetváron tartózkodó egység tisztjéről.²⁵ A felirat alapján az őrnagy 30 évig katonáskodott, és vadász-balesetet szenvedett („baráti tűzben” vesztette életét, azaz egy vadásztársa véletlenül lelőtte).

A haditanácsi kötetekben az 1701-es évnél, egy vitás ügy kapcsán szerepel a Pfalz-Neuburg ezred főstrázsamestere (*Obristwachtmeister*).²⁶ Az Udvari Haditanács regisztratórájában sikerült az index- és lajstromkönyvek alapján beazonosítani a keresett őrnagyot, aki a Collet névre hallgatott. A ránk maradt forrásokban nem szerepel a keresztnéve: a felirat alapján Johann lehetett. A lajstromkönyvből az is kiderült, hogy 1703 májusa és 1703 júliusa között halhatott meg, mivel az 1703. júliusi bejegyzés arról tájékoztat, hogy nemrég halt meg (*des iüngst verstorbenen Collet*).²⁷ Az őrnagy halálának körülményeiről sajnos nem derül ki semmilyen részlet a fent említett kötetekből. 1703 februárjában még a komáromi

²² Vö. Rózsa 1970. 473–477.

²³ Szörényi 2002. 104–107.

²⁴ A levéltári feltárásban Oross András bécsi magyar levéltári delegátus volt segítségünkre, akinek ezúton is szeretnénk köszönetet mondani.

²⁵ Az egységet Deutschmeister-gyalogezrednek is nevezték, utalva az ezredtulajdonos nagymesteri tisztségére. Még l. Mészáros 2005. 815. (További irodalommal.)

²⁶ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd 411. fol. 217.

²⁷ „Friedrich Böhnen obristwachtmeister bitt umb conferirung der obristwachtm. stelle unter dem Neuburg. Regiment anstatt des iüngst verstorbenen Collet.” – ÖStA KA HKR 1703 Jul 333. Exp. Bd. 418 fol. 599.

alkapitányi posztot kérvényezte saját maga számára, 1703 májusában pedig azt jelentette, hogy a Pfalz-Neuburg ezred századait összevonta, és Eszék felé indult velük.²⁸ Ezen év júliusában azonban már elhunytként hivatkoztak rá, és pályázatot nyújtottak be a posztjára.

Összegzés

A ferencesek szigetvári jelenléte és temploma, amint arról fentebb szó volt, közvetlenül a katonaságnak volt köszönhető, így az itt szolgáló és elhalálozó főtiszt sírkövének templomi elhelyezése akár értelemszerűnek is tekinthető. Johann Collet 1703-ban halt meg, sírköve pedig az 1713-ban építeni kezdett templom padlószintje alá került. Hogy honnan és miért kerülhetett át ide, azt nem lehet rekonstruálni, miként az őrnagy halálának pontos körülményeit sem ismerhetjük – csak annyit, amennyit a töredékes felirat elárul. Csak feltételezni lehet a talált padlótéglák alapján, hogy a ferences templom a korábbi török dzsámi helyén épült fel, így a sírkő eredeti helye is valahol a templomon belül lehetett. Ugyanakkor részben morális kötelességünk engedni a sírkő felszólításának, és megállni egy rövid időre, részben pedig szakmai kötelességünk feltárni és értelmezni a régészeti leletet, amelynek segítségével visszaadhatunk valamit a 17–18. század fordulójának világából, az oszmán és Habsburg impériumváltás időszakából.

Források

MNL OL U&C. 94:6. Fasc. 94. nr. 6. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Magyar Kamara Levéltára E 156. Urbaria et Conscriptioes. Conscriptio Provisoratus Szigethiensis, 1714. augusztus.

MNL SML IV. 1. h. Ö 55. 26. d. = Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára IV. 1. Somogy Vármegye Nemesi Közgyűlése és Albizottsága iratai, 1454–1855. h. Conscriptioes (Összeírások), 1534–1871. IV. 1. h. Ö 55. 26. doboz. Conscriptioes variae, 1718–1752. Lélekösszeírás, Kanizsai, Szigeti, Kaposi járás. 1725.

ÖStA KA HKR 1703 Mai 152. Exp (Bd. 418 fol. 405.) = Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchiv. Wiener Hofkriegsrat. Bücher. 418. Protokoll-Expediit I–VII. 405. Collet obristwachtmeister Neuburg. Regiment erindert

²⁸ ÖStA KA HKR 1703 Mai 152. Exp. Bd. 418 fol. 405.

die zusammenziehung seiner Companiem und dan dem ehist beschehenen aufbruch nach Ossek.

ÖStA KA HKR 1703 Jul 333. Exp (Bd. 418 fol. 599.) = Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchiv. Wiener Hofkriegsrat. Bücher. 418. Protokoll-Expedit I–VII. 599. Friedrich Böhnen obristwachtmeister bitt umb conferirung der obristwachtm[eister]. Stelle unter dem Neuburg. Regiment anstatt des iüngst verstorbenen Collet.

PEL I. 1721. 2. = Pécsi Egyházmegyei Levéltár. I. Iratok. 1721.2. Conscriptio Personarum in oppido Szigethano contentarum.

Felhasznált irodalom

Balázs 2018 = Balázs Péter: Szigetvár ferences templom és kolostor. Építéstörténeti tudományos dokumentáció, 2018 április. (kézirat).

Brüsztle 1880 = Brüsztle, Josephus: Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis IV. Pécs, 1880.

Gőzsy 2006 = Gőzsy Zoltán: Szigetvár története 1711 és 1815 között. In: Bősze Sándor – Ravazdi László (szerk.): Szigetvár története. Tanulmányok a város múltjából. Szigetvár, 2006. 135–174.

Gőzsy 2012a = Gőzsy Zoltán: Szigetvár története a 18. században. Szigetvár, 2012.

Gőzsy 2012b = Gőzsy Zoltán: Szigetvár mezőváros funkcionális változásai 1687 és 1749 között. Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv VII. (2012), 503–517.

Mészáros 2005 = Mészáros Kálmán: Egy fogolynévsor a Rákóczi-szabadságharcból, 1705. február 4. Hadtörténelmi Közlemények 118. (2005), 811–834.

Mihalik 2020 = Mihalik Béla: A kétszer megváltott nép. Katolikus egyház a Jászkunságban (1687–1746). Budapest, 2020. (Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések)

Németh 1903 = Németh Béla: Szigetvár története. Pécs, 1903.

Oross 2006 = Oross András: Végvárból kaszárnyák. A Budai Kamarai Adminisztráció szerepe Magyarország új katonai berendezkedésében a 17–18. század fordulóján. Századok 140. (2006:6), 1441–1473.

Oross 2012 = Oross András: Az állandó várőrségek és az új polgárság konfliktusai a 17. század végén. Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv VII. (2012), 359–377.

Rózsa 1970 = Rózsa György: A Nádasdy-Mausoleum és Nikolaus Avancini. Irodalomtörténeti Közlemények 74. (1970:4), 466–478.

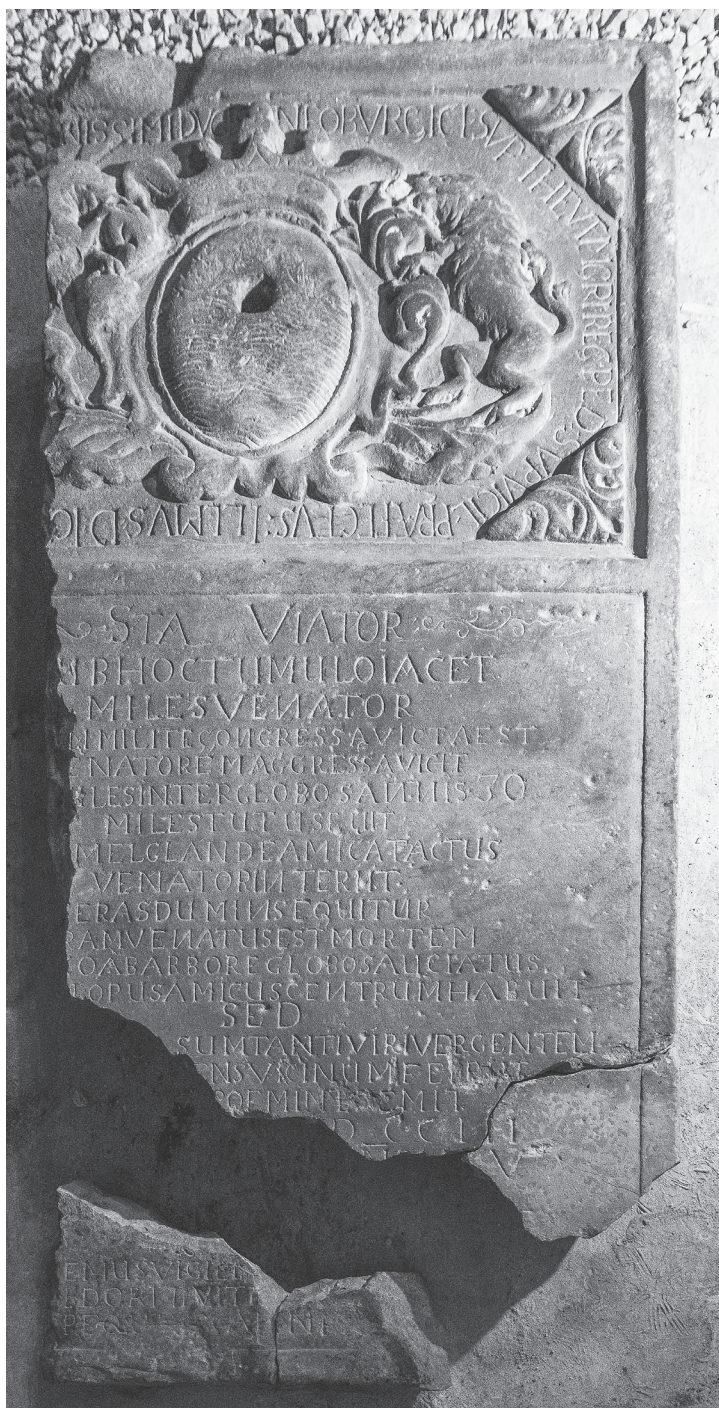
Siptár 2009 = Siptár Dániel: A felszabadító háborúk után megtelepedett szerzetesi közösségek a Dél-Dunántúlon. In: Gőzsy Zoltán – Varga Szabolcs – Vért-

- si Lázár (szerk.): Katolikus megújulás és a barokk Magyarországon. Pécs, 2009. 155–196.
- Siptár 2011 = Siptár Dániel: Szerzetesség a töröktől visszafoglalt Szigetvár. In: Varga Szabolcs (szerk.): „Hír a dicső tettek ragyogása”. Tanulmányok a Zrínyi család és Szigetvár kora újkori történetéből. Szigetvár, 2011. 197–213.
- Siptár 2012 = Siptár Dániel: A szerzetesség első megtelepedési hulláma a töröktől visszafoglalt dunántúli városokban. Urbs. Magyar Várostartörténeti Évkönyv VII. (2012), 339–359.
- Siptár 2013 = Siptár Dániel: Tartományok harca. A ferences rend terjeszkedése a Dunántúl töröktől visszafoglalt részén (1686–1703) és a provinciák határainak megszilárdulása a XVIII. században. In: Medgyesy S. Norbert – Ötvös István – Őze Sándor (szerk.): Nyolcszáz esztendő a ferences rend. Tanulmányok a rend lelkiségéről, történeti hivatásáról és kulturális-művészeti szerepéről. Budapest, 2013. 268–281.
- Sudár 2014 = Sudár Balázs: Dzsámik és mecsetek a hódolt Magyarországon. Budapest, 2014. (Magyar Történelmi Emlékek – Adattárak)
- Szita – Seewann 1999 = Szita László – Seewann, Gerhard: A karlócai béke és Európa. Dokumentumok a karlócai béke történetéhez 1698–1699. Pécs, 1999.
- Szörényi 2002 = Szörényi László: Tarnóczy István Szent István-életrajza, a „lapidáris stílus” remekműve. In: Szörényi László: Memoria Hungarorum. Tanulmányok a magyarországi neolatin irodalomról. Budapest, 2002. 101–110.
- P. Takács – Pfeiffer 2001 = P. Takács J. Ince O. F. M. – Pfeiffer János: Szent Ferenc fiai a veszprémi egyházmegyében a 17–18. században. 1–2. kötet. Pápa – Zalaegerszeg, 2001.

Képek

A sírkő fő tömbje a megtalálásakor a templom északkeleti sarkában

A sírkő megtalált négy darabja a kiemelés után

A címerpajzs és a körirata

Szerzőink

- Dr. Agócs Nándor, ELTE BDPK (Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ), adjunktus (agocs.nandor@gmail.com)
- Prof. Dr. Bagi Dániel, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár – ELTE BTK TI Kelet-, Közép-Európa Története és Történeti Ruszisztikai Tanszék, egyetemi tanár (bagi.dani@gmail.com)
- Dr. Báling Péter, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék, tudományos munkatárs (baling.peter@pte.hu)
- Dr. habil. Barabás Gábor, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék, egyetemi adjunktus (barab.gabor@gmail.com)
- Prof. Dr. Fedeles Tamás, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár (fedeles.tamas@pte.hu)
- Dr. habil. Forgó András, PTE BTK TTI Újkortörténeti Tanszék, egyetemi docens (forgo.andras@pte.hu)
- Prof. Dr. Font Márta, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék, professzor emerita (font.marta@pte.hu)
- Dr. habil. Gózszy Zoltán, PTE BTK TTI Újkortörténeti Tanszék, tanszékvezető egyetemi docens – Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, levéltár-igazgató (gozsy.zoltan@pte.hu)
- Prof. Dr. Grüll Tibor, PTE BTK TTI Ókortörténeti Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár (grull.tibor@pte.hu)
- Horváth Balázs, Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Kutatástámogató és Statisztikatörténeti Főosztály, kulturális menedzser, tanácsos (Balazs.Horvath2@ksh.hu)
- Horváth Illés, PTE BTK IDI, doktorjelölt (eliam3@gmail.com)
- Dr. Jugie, Pierre, Francia Nemzeti Levéltár, Gyűjteményi Főosztály, Kulturális Örökségvédelmi Osztály, Középkori és Ancien Régime részleg, (Archives Nationales de France, Direction des Fonds, Département du Moyen Âge et de l'Ancien Régime, munkatársa (pierre.jugie@culture.gouv.fr)
- Dr. Jusztinger János, PTE ÁJK, Római Jogi Tanszék, tanszékvezető egyetemi adjunktus (jusztinger.janos@ajk.pte.hu)

Dr. habil. Kiss Gergely, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék,
tanszékvezető-helyettes egyetemi docens (kiss.gergely.balint@pte.hu)

Kovács István, PTE BTK IDI, doktorandusz (kovacs.istvan.hok@gmail.com)

Kőő Artúr, MKI, Történeti Kutatóközpont, tudományos segédmunkatárs
(koo.artur@gmail.com)

Dr. Maléth Ágnes, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék, tu-
dományos munkatárs (malethagi@gmail.com)

Orsós Julianna, PTE BTK IDI, doktorjelölt, MTA–OSZK Res Libraria Hungariae
Kutatócsoport, Fragmenta Codicum Műhely (ELKH),
(orsos.julianna@gmail.com)

Polgár Tamás, PTE BTK IDI doktorandusz – Magyar Nemzeti Levéltár Somogy
Megyei Levéltára, főlevéltáros, levéltár-igazgató,
(polgar.tamas@mn.gov.hu)

Prof. Dr. Sashalmi Endre, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tan-
szék, egyetemi tanár (sashalmi.endre@pte.hu)

Szabó Ernő, PTE BTK IDI, doktorjelölt (szabo.erno@pte.hu)

Dr. Tóth Gergely, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudomá-
nyi Intézet, tudományos főmunkatárs (toth.gergely@btk.mta.hu)

Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztály, régész – főmuzeológus,
osztályvezető (e-mail cím: tothizs@gmail.com)

Dr. habil. Végh Ferenc, PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék,
egyetemi adjunktus (vegh.ferenc@pte.hu)

Veszprémy Márton, ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, doktorjelölt,
OSZK (veszpremy@gmail.com)

Prof. Dr. Zey, Claudia, Universität Zürich, egyetemi tanár
(claudia.zey@hist.uzh.ch)

A kötet az MTA – PTE – ELTE Középkori magyar egyházi archontológia
1000–1387 Kutatócsoport, illetve NKFIH NN 124763 "Pápai megbízottak
14. századi Magyarországon (1295-1378) – online adattár című
projekt támogatásával készült

A kötetben szereplő tanulmányokat lektorálták:

Dr. Bácsatyai Dániel (ELKH BTK TTI), Prof. Dr. Bárány Attila Dsc. (DE), Dr. habil. Borus
György (DE), Dr. Csákó Judit (ELKH BTK TTI), Prof. Dr. Fedeles Tamás (PTE), Dr. habil.
Kiss Gergely (PTE), Dr. Lakatos Bálint (MTA–HIM–SZTE–MOL Magyar Medievisztikai
Kutatócsoport), Dr. Pálffy Géza DSc. (ELKH BTK TTI), Dr. habil. Thoroczkay Gábor
(ELTE), Dr. C. Tóth Norbert Dsc. (MTA–HIM–SZTE–MOL Magyar Medievisztikai
Kutatócsoport), Dr. habil. Varga Szabolcs (ELKH BTK TTI), Prof. Dr. Veszprémy László
Dsc. (PPKE, Hadtörténeti Múzeum és Intézet).

A kötetben felhasznált képek, ábrák és térképek
szerzői jogi felelőssége a szerzőket terheli.

A címlaptervet Erőss Zsolt készítette

A borítón szereplő képek a Pécsi Püspökség Dóm Kőtarában készültek.

A PONTES-logo Gergely Zsuzsanna munkája

Nyomdai előkészítés: Erőss Zsolt
Nyomdai munkák: Kontraszt Plusz Kft. (www.kontraszt.hu)